

Світлана Соломаха,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу змісту та технологій навчання дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ВИКЛАДАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ: ФОРМУВАЛЬНИЙ ЕТАП

Одним з основних напрямів розробки питань неперервної післядипломної педагогічної освіти є система професійної підготовки і становлення педагогічних кадрів нової формації, де сьогодні спостерігається протиріччя між потребами для педагога «вчитися усе життя» і моделюванням педагогічної системи, яка забезпечувала б оптимальні умови для реалізації особистості.

У сучасній художній культурі і мистецтві відбувались і набирають обертів процеси, котрі призвели до карколомних структурних трансформацій в усіх художніх жанрах і видах, що виявились у бурхливому розростанні масової культури на шкоду справжньому класичному та народному мистецтву, фольклору. Мистецтво майже повністю дегуманізувалося. Границі і критерії мистецтва (а головним його критерієм завжди був естетичний) сьогодні повністю розмиті.

Специфіка педагогічної діяльності викладачів мистецьких дисциплін полягає у роботі з художнім текстом, який має потужний освітній й світоглядний потенціал, що виявляється у пошуках смислу художнього твору, коли не тільки здобуваються певні мистецькі знання і навички, а здійснюється переосмислення особистісної позиції щодо художньо-естетичних та етичних цінностей, ідеалів, переконань, тому розвиток художньо-естетичного світогляду як інтегральної складової фахової діяльності викладачів мистецьких дисциплін є важливим завданням мистецької й неперервної освіти в цілому. З цією метою нами була розроблена, експериментально перевірена й впроваджена концептуальна модель організаційно-методичної системи й педагогічна технологія навчання викладачів мистецьких дисциплін на курсах підвищення кваліфікації у системі післядипломної педагогічної освіти, яка реалізується в таких аспектах: культурологічний, теоретичний (з урахуванням спеціальності: вчитель музики, вчитель образотворчого мистецтва, вчитель художньої культури тощо), дидактичний (традиційні та інноваційні методики), психологічний, педагогічний, практичний, саморозвивальний, кожен із яких передбачає здійснення самоосвітньої діяльності.

У ході формувального експерименту здійснювалась перевірка гіпотези дослідження, шляхом експериментального впровадження змісту, ефективних форм і методів розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін у процес підвищення кваліфікації навчального закладу Київської обласної ради «Академія неперервної освіти» (м. Біла Церква) в межах курсового періоду навчання фахівців.

З метою перетворення вчителів на зацікавлених суб'єктів розвитку власного художньо-естетичного світогляду, вироблення у них усвідомленого і активного ставлення до цього процесу нами був проведений другий – *організаційно-процесуальний* етап дослідно-експериментальної роботи, який спрямовувався на:

- розвиток художньо-естетичної освіченості, професійної компетентності фахівців у галузі світової та національної художньої культури;

- поглиблення мистецького та культурологічного тезаурусу;

- осмислення закономірностей та особливостей організації художньо-естетичного процесу в контексті розвитку світоглядної сфери особистості;

- залучення вчителів до творчої мистецько-педагогічної діяльності з метою збагачення їхнього художньо-естетичного досвіду, стимулювання художнього мислення, активізації творчої уяви, формування художнього смаку, естетичної потреби у спілкуванні з високохудожніми творами мистецтва;

- з'ясування психолого-педагогічних механізмів сприйняття творів мистецтва та формування уміння адекватного естетичного сприйняття і художньо-педагогічної інтерпретації творів мистецтва;

- знайомство з сучасними технологіями діалогічного (полілогічного) спілкування у мистецько-педагогічному просторі, методами входження у контекст художнього твору;

- становлення у вчителів цілісної художньо-естетичної картини світу;

- активізацію самостійного пізнання, що стане підґрунтям художньо-педагогічної діяльності вчителів мистецьких дисциплін.

Ці завдання реалізувались у ході опанування слухачами авторського курсу: *«Специфіка розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін»* (64 годин, з них лекційних – 10, семінарських – 12, практичних – 20, самостійна робота – 32 години); інтегрованого курсу: *«Методологічна культура викладачів мистецьких дисциплін»* (для вчителів музичного, образотворчого мистецтва та художньої культури) (32 години: лекційних – 8 годин, семінарських – 4 години; практичних – 8 годин, 12 – самостійна робота).

У викладанні матеріалів курсів і практикуму перевага надавалась формам і методам багатосторонньої комунікації, коли викладач чітко

структурує матеріал для більш ефективного засвоєння, з іншого боку приймає і включає до обговорення думку тих, хто навчається, що можливо не співпадає з його власною думкою. Діалогічна стратегія побудови педагогічної дії допомагала здійснити переорієнтацію навчального процесу: від декларативної трансляції знань викладачем й пасивного їх сприйняття слухачами, до формування здатності суб'єктів навчання самостійно осмислювати і діяти, дозволив засвоювати величезний об'єм інформації, доповнюючи знання власним ціннісним смыслом у процесі особистісного саморозвитку художньо-естетичного світогляду тощо. Обов'язковими умовами проведення занять були: використання особистого педагогічного досвіду слухачів, включення у навчальний процес яскравих образів, прикладів, фактів; мобільність форм і методів подання інформації; довірливі, позитивні відносини між викладачем і слухачами; демократичний стиль спілкування, співробітництво. Викладач виступав в ролі помічника – консультанта, який забезпечував рівень інформаційних можливостей самостійного пошуку слухачів, підтримував атмосферу творчості, стимулював рівень мотивації, активну позицію, свободу самовираження, здійснював корекцію і контроль за міцністю набутих знань, умінь, навичок.

До кожного заняття добирались матеріали для практичних і самостійних занять (приклади інтерпретацій художніх творів; фрагменти мистецтвознавчих праць; уривки з літературних творів, вірші, письмові свідчення видатних творців мистецтва про їх саморефлексії, гіпотези щодо природи художньої творчості, у тому числі, такі, що виражені у художній формі). При використанні такого дидактичного матеріалу викладачі мали можливість розвитку навиків самостійного художньо-педагогічного аналізу та інтерпретації мистецтва з метою розвитку художньо-естетичного світогляду учнів (студентів).

Значущим у вивченні матеріалу *організаційно-процесуального* етапу дослідно-експериментальної роботи з розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін в процесі підвищення кваліфікації є висновок про те, що інтерпретуючи мистецький твір, або вивчаючи художнє явище людина формує власний художньо-естетичний світогляд – міфологію людської особистості: виявлення, вираження людини, його енергійно-особистісного начала або духу, що по суті і є культурою.

Ознайомлення слухачів із специфічними методами сприйняття мистецтва сприяло формуванню у викладачів спроможності бачити не тільки самі художні факти, але й їхню глибинну сутність вираження у мистецьких явищах, стимулювали становлення художнього мислення, ефективно впливали на розвиток художньо-естетичного світогляду. Слухачі усвідомили, що художня культура, мистецтво зокрема стає подією у житті людини тільки тоді, коли її діяльність у художньому полі є актуальною для неї особисто й під час цієї діяльності особистість через

естетичне переживання отримує насолоду від виявленого смислу, закодованого у художній формі.

Слухачі усвідомили, що специфікою високохудожнього мистецтва є її символічна природа, що зумовлює невичерпаність смислу досконалої як у матеріальному вираженні (слові, фарбах, малюнку, мелодії, ритмі, гармонії, пластиці) так і ідейному змісті художньої форми. Справжнє мистецтво викликає катарсичність сприйняття, чим якісно відрізняється від малохудожніх творів, володіючи одухотвореністю і магічною силою перетворення смислового світу особистості і світових явищ в цілому.

Таким чином, проведення формувального експерименту виявило ефективність упровадження до навчально-виховного процесу підвищення кваліфікації моделі і технології розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін. Використання інтерактивних мистецько-педагогічних форм, методів і технологій дало змогу слухачам з'ясувати природу художньо-естетичного світогляду як специфічної форми свідомості людини, що визначає естетичне відношення її до життєдіяльності на різноманітних рівнях – індивідуальному, груповому, професійному, державному, національному, загальнолюдському тощо. Вчителі усвідомили важливість розуміння сутності естетичних категорій, які фіксують закономірності творчо-формуючої діяльності людини, а також відчули, що естетичне у природі й у мистецтві є не простою видимістю або прикрасою, а вираженням внутрішнього, глибоко особистісного світогляду.